

УДК 8'811.11-112

І. Г. Козубська,
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ВІДМІННІСТЬ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ «МОНОГРАФІЯ» ВІД ІНШИХ ЖАНРІВ НАУКОВОГО СТИЛЮ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У даній статті зроблено спробу визначити змістовні та формальні відмінності між мовленнєвим жанром «монографія» та іншими жанрами наукового стилю англійської мови, такими як «стаття» та «реферат». Автор порівнює тексти цих жанрів та виявляє розбіжності між лексичними одиницями, синтаксичними структурами, що структурують текст змістовно та формально.

Ключові слова: монографія, стаття, реферат, науковий стиль.

THE DIFFERENCE BETWEEN THE SPEECH GENRE «MONOGRAPH» AND OTHER GENRES OF SCIENTIFIC STYLE IN THE ENGLISH LANGUAGE

The article is an attempt to define meaningful and formal differences between the speech genre «monograph» and other genres of scientific style of the English language, such as «article» and «library research paper». The author chooses such genres because nowadays articles and library research papers are the most wide-spread genres of written communication that meet the needs of modern society in getting actual, unbiased and comprehensive scientific information for minimal amount of time, and scientific articles published in leading international journals draw a wide reaction. The author compares texts of these genres and reveals the differences of lexical units, syntactical structures which form the text meaningfully and formally. The article finds out that the texts of monographs and articles differ, first of all, in priority of their creation. Thus, the article appears at the entry stage of the research, then with time it is supplemented and developed, whereas the monograph is usually a final product of conducted research. Consequently, monographs contain much more terms and bookish words than the articles which contain more general scientific and literary words. More differences are outlined between the monograph and the library research paper which is created for a wide range of readers. Because of this library research papers are quite homogeneous in linguistic sense, general scientific and commonly used lexical units are mainly neutral, emotional component is absent.

Key words: monograph, article, library research paper, scientific style.

ОТЛИЧИЕ РЕЧЕВОГО ЖАНРА «МОНОГРАФИЯ» ОТ ДРУГИХ ЖАНРОВ НАУЧНОГО СТИЛЯ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В данной статье сделано попытку определить содержательные и формальные отличия между речевым жанром «монография» и другими жанрами научного стиля английского языка, такими как «статья» и «реферат». Автор сравнивает тексты этих жанров и обнаруживает расхождения между лексическими единицами, синтаксическими структурами, которые структурируют текст содержательно и формально.

Ключевые слова: монография, статья, реферат, научный стиль.

Постановка проблеми. При вивченні мовленнєвих жанрів наукового функціонального стилю англійської мови беруться до уваги як їх змістовні, так і формальні характеристики. Серед змістовних характеристик особливий акцент робиться на велику інформативність відповідних текстів, на ясність та логічність викладу. Що ж стосується мовних особливостей жанрів наукового функціонального стилю, то до них відноситься використання спеціальної та книжної лексики, переважання нейтральних зворотів в порівнянні з експресивними, тяжіння до складних синтаксичних конструкцій та ін. [1, с. 187–188]. Ці риси характерні для більшості жанрів наукового функціонального стилю, проте питанню відмінностей одного жанру від іншого в площині наукових текстів приділяється поки ще недостатньо уваги.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю встановлення відмінних мовних та позамовних ознак між жанрами наукового стилю та описом цих ознак у мовленнєвому жанрі «монографія».

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями полягає у дослідженні неоднорідності жанрів функціонального стилю англійського наукового мовлення шляхом порівняння жанру «монографії» з жанрами «статті» та «реферату». Застосування одержаних результатів можливе в рамках зіставних досліджень з проблем лінг-

вістичної генології, а також у процесі підготовки спецкурсів і спецсеминарів із функціональної стилістики англійської мови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню загальних аспектів мовленнєвих жанрів функціонального наукового стилю присвячено праці таких мовознавців, як М. П. Брандес, І. В. Арнольд, М. П. Котюрової, Н. М. Разінкіної, В. С. Чернявської, О. А. Баженової. Вони розглядають особливості композиційної побудови жанрів наукового мовлення, їх структурно-семантичні властивості, мовні та позамовні ознаки. Часткове висвітлення питання про порівняння різних жанрів знаходимо у дослідженні С. А. Соболева «Особенности научного стиля изложения в немецкой лингвистической монографии» та А. В. Чалбишевої «Прагмалингвистический аспект речевых жанров научного стиля».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Як бачимо, незважаючи на низку досліджень, питання про відмінність окремих мовленнєвих жанрів всередині наукового стилю залишається актуальним. Досі невирішеним виступає це питання по відношенню до наукових текстів англійської мови, тому за доцільне вважаємо проаналізувати та порівняти тексти англомовних монографій, статей та рефератів.

Новизна роботи полягає в тому, що в ній виявлено основні відмінності у структурному оформленні та смислових відношеннях між мовленнєвим жанром «монографія» та жанрами «стаття» і «реферат» в англійській мові, в яких поняттєвих і семантичних категоріях реалізуються ці відмінності.

Методологічне або загальнонаукове значення авторського доробку полягає у подальшому розвитку вчення про мовленнєві жанри наукового стилю англійської мови.

Викладення основного матеріалу. Науковий стиль реалізується у багатьох жанрах наукового мовлення (більш 50): монографія, стаття, дисертація, доповідь, тези, реферат, анотація, довідник, навчальні посібники, рецензія, відгук, патент та багато інших, кожен з яких володіє своїми особливостями, які справляють вельми суттєвий вплив як на композиційне, так і на мовне оформлення тексту, однак за думкою більшості лінгвістів наукова монографія є «головним» жанром, так як дозволяє повністю проаналізувати досліджувану проблему.

У статті зроблено спробу аналізу і порівняння текстів наукових монографій (monographs) з текстами інших жанрів наукового стилю для виявлення змістовних та структурних відмінностей між ними. Для порівняння обрано такі жанри, як стаття (article) та реферат (library research paper).

Статті та реферати є на теперішній час найбільш поширеними жанрами письмового повідомлення, так як саме вони задовольняють потреби сучасного суспільства в отриманні актуальної, об'єктивної і вичерпуючої наукової інформації за мінімальну кількість часу, а наукові статті, опубліковані в ведучих міжнародних журналах, викликають найбільший науковий резонанс.

Важливо відмітити, що тексти наукової комунікації поділяються за принципом первинності/вторинності, тобто в залежності від змісту повідомлюваного наукового знання. Первинні тексти, до яких відносяться монографія та стаття, призначені для повідомлення первинних наукових відомостей, отриманих в процесі оригінальних наукових досліджень, які не спираються в композиційному плані на концепцію, представлену іншим цілим текстом. Вторинні ж наукові тексти, представником яких є реферат, містять кінцеві результати аналітико-синтетичної переробки первинного тексту, створеного іншим автором [5, с. 39].

Незважаючи на те, що монографія і стаття належать до текстів первинного типу у межах власне академічного підстилю, відмінність між ними все таки існує. Вона полягає, перш за все, у понятті та розмірі цих жанрів. Монографія – це узагальнення розрізнених відомостей, отриманих в результаті накопичення певної кількості фактичної і узагальненої інформації та проведення кількох науково-дослідних робіт (праць), присвячених одній темі, що містить більше суб'єктивних факторів при узагальненні ніж стаття [1, с. 75]. Стаття, в свою чергу, з'являється на початковому етапі дослідження певної проблеми, висвітлює підходи і напрямки її дослідження. До цієї теми неодноразово повертаються, якщо вона дійсно видається актуальною і кількість статей зростає. В результаті накопичених, узагальнених і вивчених даних з'являються аналітичні огляди, а потім – наукові монографії.

На думку деяких дослідників, розбіжності між комунікативно-стильовими типами текстів проявляються на рівні вживання і частотності тих чи інших функціонально-смислових типів мовлення (опис, визначення, дефініція, пояснення, міркування та ін.). Зазначається, що для академічних текстів в однаковій мірі характерні аргументовані композиційно-мовленнєві форми, вибір яких обумовлюється предметно-логічним змістом тексту та комунікативними цілями автора.

Жанри «монографія» та «наукова стаття» є достатньо неоднорідні, що зумовлено лексичними, лексико-фразеологічними, морфолого-синтаксичними одиницями. В якості прикладів наведемо фрагменти наукового тексту монографії та статті на загальну тему в галузі нанотехнологій. Монографія «Nanotechnology for a Sustainable World» автора Thomas Faunce:

Photosynthesis generates carbohydrate from the carbon dioxide whose industrial production and atmospheric accumulation is dramatically altering our climate systems. It thus provides the primary food and energy source (in forms of 'old photosynthesis' – such as oil, coal, wood and natural gas) for human occupation of the world's ecosystems. It also makes the oxygen we breathe (by using solar energy to split water) and creates the atmosphere that protects us from damaging solar irradiation. The central importance of photosynthesis to human and environmental sustainability is an insight that global governance systems, particularly those related new technology (such as nanotechnology), have not yet properly appreciated or integrated. Because of the centrality of photosynthesis to the sustainability of life on Earth (however we come to define that concept) it is worth briefly reviewing its key components [6, с. 35].

Стаття «Safe handling of nanotechnology» автора Andrew D. Maynard:

It is generally accepted that, in principle, some nanomaterials may have the potential to cause harm to people and the environment. But the way science is done is often ill-equipped to address novel risks associated with emerging technologies. Research into understanding and preventing risk often has a low priority in the competitive worlds of intellectual property, research funding and technology development. And yet there is much at stake in how potential nano-specific risks are understood and managed. Without strategic and targeted risk research, people producing and using nanomaterials could develop unanticipated illness arising from their exposure; public confidence in nanotechnologies could be reduced through real or perceived dangers; and fears of litigation may make nanotechnologies less attractive to investors and the insurance industry [7, с. 87].

У монографії переважають складнопідрядні речення. Єдине просте речення, яке тут зустрічається, розгортається за допомогою однорідних членів. У статті переважають прості речення з розгорнутими однорідними членами. У двох жанрах широко використовуються різні типи означень, а й більшість іменників мають постпозитивне (the oxygen we breathe; the atmosphere that protects us from damaging solar irradiation; people, producing and using nanomaterials, etc.) чи препозитивне (global governance systems, emerging technologies, competitive worlds, public confidence, etc.) означення.

У монографії простежується типова для наукових текстів риса – авторська мова побудована від 1 особи множини (we come to define that concept), що підкреслює: нова наука створена співдружністю вчених. Експресивність обох текстів

виражається імпліцитними та експліцитними засобами і спрямована на об'єктивність, достовірність повідомлюваного за допомогою таких слів та словосполучень *dramatically, there is much at stake, the central importance of*.

Стосовно лексичного складу текст монографії містить значно більше книжних слів та термінів (*photosynthesis, carbon dioxide, to alter, ecosystem, oxygen, solar energy, irradiation, sustainability*), тоді як текст статті є легшим для осмислення та простішим для розуміння, оскільки містить майже в однаковій кількості книжні та нейтральні слова. Книжні слова – це зазвичай багатоскладові запозичені слова, що мають в нейтральному стилі простіші та коротші синоніми. В обох уривках зустрічаються безособові форми, такі як, *it is worth briefly reviewing, it is generally accepted* та ін.

Говорячи про відмінність монографії від інших жанрів наукового стилю, цікавим буде розглянути тексти-реферати, які значно відрізняються від текстів наукових монографій і статей хоча б тим, що реферат лише відображає основні положення і висновки першоджерела, не відтворюючи при цьому його мовних особливостей [1, с. 98]. Реферат є вторинним текстом, основна функція якого є інформаційно-узагальнюючою. Він представляє інформацію першоджерела в стиснутому, спрощеному вигляді, оптимальному для її оперативного використання [5, с. 40]. Не дивлячись на логічне перетворення інформації в процесі підготовки реферату, інформація залишається інваріантною, тобто її семантичні властивості залишаються незмінними. Згортання стає можливим завдяки аналізу, узагальненню і презентації в рефераті, перш за все, тих фактів, які належать до основних аспектів змісту первинного тексту [2, с. 90].

Реферати на відміну від наукових монографій чи статей, адресованих, як правило, спеціалістам в даній області, розраховані на найширше коло читачів, які можуть не володіти термінологією даної науки в повному об'ємі і не мати необхідних довідкових видань, в яких дається дефініція того чи іншого терміну. З огляду на це реферати вельми однорідні в мовному плані, загальнонаукова і загальнонавчальна лексика є найбільш нейтральною, а емоційний компонент, що проявляється в інших різновидах даного функціонального стилю, відсутній. Для підтвердження розглянемо фрагмент з реферату, присвяченому електронній торгівлі:

The Internet as a technological platform is to financial transaction what money as a common medium of exchange is to the economy. To get an idea of the convenience made possible by e-banking, just consider the role of money in economic transactions. Some features of the convenience of e-banking are already here while more aspects can be expected. The beauty of Internet banking lies in its low cost, convenience and availability. The commercial use of the 128-bit encryption opens the way for secure on-line financial transaction. The integrated technology enables banks and financial companies to offer services with the following qualities: 24-hour, seven-days-a-week availability, convenience, fast delivery, customer focus and personal service. Banks can reduce the time taken to approve mortgage application from weeks to hours.

Цій уривок містить здебільшого прості речення; дієслова вживаються в формі 3-ї особи теперішнього часу зі значенням постійної (позачасової) дії (*lies, opens, enables, reduce*); лексика нейтральна, зрозуміла для пересічного читача. Ці засоби допомагають виразити узагальнено-абстрактний характер повідомлюваного.

Відмінню між монографіями та рефератами є їх змістовно-смілова організація. Монографія, яка розглядається як процес становлення певної теорії, концепції, точки зору, відображає структуру пізнавальної діяльності суб'єкта науки в такій послідовності когнітивних фаз: проблемна ситуація/проблема – гіпотеза – доказ гіпотези – висновок. Така структура розглядається як інваріантна модель формування наукового знання. Монографія, як результат наукового мислення, являє собою триєдність відомого старого знання, нового авторського та передбаченого знання. Реферат, об'єктом вивчення якого є інший текст з готовим результатом наукового пізнання, відображає не тільки творчий процес формування нового знання, але і чужий первинний зміст, поєднаний в тій чи іншій мірі з його інтерпретацією на основі знань автором, що відтворює текст. Великий вплив на змістовно-тематичну організацію реферату справляє абсолютна інтертекстуальна залежність від первинної системи. Це обумовлює і особливий характер співвідношення новизни і наступництва, «свого» і «чужого» як складових того наукового знання, яке втілюється в рефераті [5, с. 40–41.]

Головні висновки. Отже, висновками аналізу та порівняння текстів англійських монографій з текстами статей та рефератів є:

– тексти монографій та статей, що є первинними науковими текстами та належать до власне академічного підстилю, відрізняються черговістю свого створення, що, в свою чергу, обумовлює мовне вираження кожного з них. Так, стаття з'являється на початковому етапі дослідження якоїсь проблеми, потім з часом доповнюється та розвивається, в той час, як монографія є часто кінцевим продуктом проведеного дослідження. Як наслідок, у монографіях спостерігається значно більший відсоток термінологічних та книжних слів, ніж у статті, тоді як у лексичці статті переважають загальнонаукові та загальнолітературні слова;

– набагато більше відмінних рис простежується між монографією та рефератом, оскільки останній є вторинним науковим текстом, створеним на основі первинного. Його тема та змістовно-смілова організація обумовлені темою та змістом реферованого джерела інформації. Так як реферат створюється для широкого кола читачів, його лексичне оформлення представлено здебільшого в нейтральному варіанті, синтаксична структура тяжіє до використання простих речень.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати цього дослідження можуть бути використані у подальшій роботі над темою «Лінгвопрагматичні параметри мовленнєвого жанру «монографія» в англійській мові».

Література:

1. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Прогресс-Традиция, ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
2. Котюрова М. П. Стилистика научной речи: учеб. пособие для студ. Учреждений высш. проф. образования / М. П. Котюрова. – М.: Издательский центр «Академия», 2010. – 240 с.
3. Соболев С.А. Особенности научного стиля изложения в немецкой лингвистической монографии: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Соболев Сергей Александрович. – Москва, 2002. – 186 с.
4. Чалбышева А. В. Прагмалингвистический аспект речевых жанров научного стиля: на материале немецких и русских текстов подязыка физики: дис. ... канд. фил. наук: 10.02.19 / Чалбышева Анна Владимировна. – Ростов-на-Дону, 2006. – 163 с.
5. Чернявская В. Е. Интерпретация научного текста: Учебное пособие / В. Е. Чернявская. Изд. 5-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 128 с.
6. Faunce, T. (2012). Nanotechnology for a sustainable world. Northampton: Edward Elgar Publishing.
7. Maynard, A.D. and oth. (2006). Safe handling of nanotechnology. Nature 444, 267 – 269 (16 November 2006).